

Л. П. КОРНІЙ
«НАДІЮ В СЕРЦІ ПРИВІТАЮ, ТИХЕНЬКО-ТИХО ЗАСПІВАЮ»
(Т. ШЕВЧЕНКО І УКРАЇНСЬКА ДОЖОВТНЕВА МУЗИКА)

Т. Шевченко був багатогранно обдарованою людиною. І хоч відомий він переважно своєю поетичною і живописною творчістю, проте, без сумніву, мав і музичний талант. Це красномовно засвідчили спогади сучасників, записи в «Щоденнику», багато Кобзаревих творів. Так, із «Щоденника» дізнаємося про його враження від концертів, оперних вистав тощо. Поет знав багато опер, які тоді ставилися на сценах російських театрів, інших визначних творів вітчизняного і зарубіжного професійного мистецтва. Вчитуючись у його оцінки музичних творів, помічаємо не тільки кваліфікованість суджень, але й надзвичайно тонке відчуття музики і вміння правильно визначити її цінність. Наприклад, коли деякі аристократичні кола Росії досить холодно поставилися до опери М. Глінки «Іван Сусанін», називаючи її «кучерською», Т. Шевченко, як і передові діячі російської культури, сприйняв її зовсім по-іншому і з захопленням писав: «Гениальное произведение! Бессмертный М. Глинка!». Його натхненні рядки про музику переконують, що вона для Т. Шевченка була життєво необхідною й давала велику духовну насолоду. У «Щоденнику» знаходимо запис і про враження від гри скрипаля-кріпака Олексія Панова, коли поет пароплавом повертався із заслання: «Три ночи сряду этот вольноотпущенный чудотворец безвозмездно возносит мою душу к творцу вечной гармонии пленительными звуками своей лубочной скрипицы. Он говорит, что на пароходе нельзя держать хороший инструмент, но и из этого нехорошего он извлекает волшебные звуки, в особенности в мазурках Шопена. Я никогда не слушаюсь этих общеславянских, сердечно, глубоко унылых песен. Благодарю тебя, крепостной Паганини. Благодарю тебя, мой случайный, мой благородный. Из твоей бедной скрипки вылетают стоны поруганной крепостной души и сливаются в один протяжный, мрачный, глубокий стон миллионов крепостных душ». Найулюбленішою для Т. Шевченка була українська народна пісня. Рідна з дитинства, вона була для нього порадицею, розвагою і натхненницею творчості. Т. Шевченко не тільки прекрасно знав народні пісні, але й чудово їх співав. Як свідчать його сучасники, Т. Г. Шевченко мав добрий голос — приємного тембру баритон — і так співав народні пісні, що «брав за душу». У 1860 р. його виконання народних пісень слухав художник Л. М. Жемчужников, який писав: «...І тоді, коли співав покалічений страждалець... у кожній нотці відчувалась душа співця-художника, справжнього народного співця».

Музикальність особи Т. Шевченка, нерозривність з народною піснею яскраво відбилися на його поетичній творчості. А це в свою чергу сприяло широкому втіленню його поезії в музиці (дослідники нараховують понад дві тисячі композицій на слова Т. Шевченка). І не дивно, що першим його інтерпретатором став народ, якому поезія Т. Шевченка була близькою і рідною. Важко знайти у світовій літературі поета, твори якого вилилися б у таке широке море народних пісень. «Кобзарем» не тільки зачитувались, але його й співали.

Ще за життя Т. Шевченка розпочали писати твори на тексти поета і професійні музиканти. Цей процес був постійним і триває до наших днів. Нелегко було створити музику до поезії Т. Шевченка, яка б відповідала її революційному змістові, глибині думки, народності і втіленому в ній національному характеру. Українська музика йшла до цього поступово. Спочатку, наприклад, у пісні-романсі «Сирота» («Нащо мені чорні брови»), написаній другом Т. Шевченка, етнографом, поетом і музикантом М. А. Маркевичем, та у кантаті «Заповіт» М. Вербицького ще переважає сентиментальність, патетика і не вистачає глибини у втіленні змісту цих поезій та справжньої народності. Щоб музика відповідала поезії Т. Шевченка, необхідне було нове пізнання народності в українській музиці. М. Шагінян, характеризуючи народність творчості Т. Шевченка, пише, що «поет не «брав у народу» і не переносив до себе, а заспівав тією самою мовою, якою народ уже співав і сам він говорив і думав з дитинства», що «поетика Шевченка не може бути виведена ні з фольклорності як такої, ні з голої майстерності, а є плодом безперервного творчого

розширення народної мови, одержаної з молоком матері, як первісний «дар слова», — розширення її змісту шляхом передачі в ній найтонших відтінків думки і настрою, пристрасних політичних і філософських узагальнень». Саме таке розуміння народності — співати про долю народу його музичною мовою і розвивати закладені у ній можливості — і було особливо, необхідним у процесі формування української національної музичної культури.

Українська музика завдяки поезії Т. Шевченка збагатилася новою соціальною тематикою, новим революційно-демократичним змістом, широкою галереєю народних образів. Саме своєю соціальною і національною проблематикою, революційним заклик до боротьби і своєю глибокою народністю поезія Т. Шевченка була зразком для українських композиторів. Особливо яскраво це помітно починаючи з творчості М. В. Лисенка — основоположника національної композиторської школи на Україні. М. Старицький згадував, що молодий М. Лисенко «був особливо вражений і зачарований музичною звучністю й силою простого слова» поезії Т. Шевченка. Усе життя працював М. Лисенко над втіленням поезії Т. Шевченка у музиці, написав на його тексти понад 80 творів різних жанрів (кантати, хорові поеми й хори, пісні і романси, вокальні ансамблі). Паралельно з цим М. Лисенко протягом усього життя збирав і музично опрацьовував українські народні пісні. І чим глибше композитор проникав у народні джерела, тим більше його музика зливалася з поезією Т. Шевченка. Народність стала для М. Лисенка одним з основних принципів творчості. Звертаючись до музикознавця і композитора П. Бажанського (у листі до І. Франка), М. Лисенко в 1885 р. писав: «Що ж ти нового скажеш, чим здивуєш, коли з здорового, свіжого джерела не напився?..» і радив: «переймися тисячами цих [народних. — Л. К.] мелодій та свою артилерію знання і форми європейської до міста приклади; утвори есенцію з цього, прояви свою власну індивідуальну творчість на ґрунті усього винесеного, вчитаного, пережитого...». Саме такий підхід і дав можливість М. Лисенкові створити музичну мову, у якій органічно поєдналася народна основа з досягненнями вітчизняного і світового мистецтва і з перевтіленням цього в індивідуальному стилі. У виборі такого шляху і в його реалізації особливо важливою для М. Лисенка, без сумніву, була поезія Т. Шевченка.

Ці, закладені М. Лисенком, традиції продовжили і розвинули його послідовники К. Стеценко, Я. Степовий, С. Людкевич та ін., яких надихала поезія Т. Шевченка. Для них лисенківські твори на тексти Т. Шевченка були своєрідним прикладом. Але кожен з них ішов і далі, розвиваючи закладені в народних джерелах можливості, яскравіше виявляючи свій індивідуальний стиль. І поезія Т. Шевченка у їх музиці набувала нового звучання, далі поглиблювалась і збагачувалась її музична інтерпретація.

Особливо характерна в цьому плані музикознавча й композиторська творчість С. Людкевича. В одній із своїх статей С. Людкевич так писав про свій шлях до Т. Шевченка: «Мені, вихованому в польській мові і школі на окраїнах земель, було спочатку вельми трудно підійти і зрозуміти дух та красу поезії Т. Шевченка. Найбільше впливу на моє «зближення» з Шевченковим духом мав не хто інший, а Лисенко». Перш ніж написати свої кращі твори на тексти Т. Шевченка, С. Людкевич намагався спочатку теоретично осягнути специфіку поезії Шевченка, секрети її музикальності (на допомогу прийшла філологічна освіта композитора). У 1909 р. він написав статтю «Про основу і значення співності в поезії Тараса Шевченка», в інших статтях («Про композиції до поезії Т. Шевченка» (1902 р.) та «Вокальна музика на тексти поезії «Кобзаря» (1932 р.)) С. Людкевич висловлює свої погляди на те, якою повинна бути музика на тексти Т. Шевченка, а також дає оцінку музичним творам, написаним на слова поета. Він приходить до висновку, що «музика до Шевченка мусить бути так само живим вицвітом українських народних пісень, як його поезія». Ці статті свідчать про те, якої великої ваги надавав композитор проблемі втілення поезії Т. Шевченка у музиці. Вершиною творчості С. Людкевича стали два твори на тексти Т. Шевченка — кантати «Кавказ» і «Заповіт», які також належать до найкращих творів української музичної шевченкіани. Шевченківська поезія в цих творах втілена у масштабних композиціях, написаних із симфонічним розмахом. У формі кантат-симфоній, із самобутнім

перевтіленням народних джерел композитор зумів передати глибину філософської думки поета, її революційний пафос. Ці твори С. Людкевича, а також ряд творів інших композиторів переконують у тому, що поезія Т. Шевченка справила великий вплив на розвиток української музики. Вона надихала митців на створення музичної шевченкіани і радянського періоду.